

БҰЙРЫҚ. ӨТІНІШ. ТАПСЫРМА.

БАЛАНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН БАСҚАРУҒА КӨМЕКТЕСЕТІН ҚҰПИЯЛАР

1

1. Қарым-қатынастан бұйрықты алып
тастаңыз

2. Бұйрықты өтінішпен алмастырыңыз

3. Тапсырма беріңіз

Мен бұйырамын ба, әлде өтінемін бе?

Өтініш берерде өзіңізден сұраңыз: өтінішіңізге «жоқ» немесе «жоқ, көмектеспеймін», «жоқ, уақытым жоқ», «жоқ, өзімнің жұмыстарым бар» деген жауап естуге дайынсыз ба? Егер жауабыңыз «жоқ» болса, онда бұйрық беріп тұрсыз.

Бұйрық «жоқ» деген жауапты көтере алмайды.

Демек, балаңыз қатал ережелермен өмір сүреді және оған сізге «жоқ» деуге болмайды. Мұндай жағдайда балаңызға түрлі қорқыныштар айнамас серік болуы мүмкін. Егер «Маған қоқыс шығаруға көмектесіп жіберші, өтінемін» деген өтінішіңізге балаңыздың «Жоқ, көмектескім келмейді» деген жауабын естуге дайын болсаңыз, демек, шынымен өтініш білдіресіз және балаңызға таңдау құқығын бере аласыз.

Тапсырма

бірнеше ережелерге сай болуы тиіс:

1. Бала тапсырманы өз бетінше орындай алуы тиіс.
2. Тапсырма әлдебір іс үшін жазалау емес, басқа отбасы мүшелеріне жүктелген міндет сияқты маңызы бірдей іс.
3. Тапсырма оны орындау не үшін маңызды екенін түсіндіре отырып беріледі және болашаққа бағыт сілтеумен қуатталады. Мысалы, «Сабағыңды оқып болған соң, өтінемін, оқу құралдарыңды сөреге жинап қойшы. Сонда бөлмең үнемі жинақы болады, оған кірген сайын да көз қуанады».

СИПАУ. ШЫДАУ. ОЙЛАНУ.

2

БАЛАНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН БАСҚАРУҒА КӨМЕКТЕСЕТІН ҚҰПИЯЛАР

Қолайсыздықтарды бастан өткеруге қалай көмектесу керек?

Егер баланың жанында болсаңыз, қолайсыздықтарды (тіпті дәл сол сәтте олар сізге қолайсыздықтар болып көрінбесе де) бастан өткеруде қолдау білдіріңіз:

1. Сипау.

Жанында болыңыз, баланы қолайсыздықтармен және басынан өтіп жатқан сезімдермен оңаша қалдырмаңыз. Қолмен де, сөзбен де сипауға болады, мысалы: «Иә, жанға батады екен». Немесе бір белгілер ойлап табыңыз: егер қолыңды үш рет қыссам, «Сені жақсы көремін» дегенді білдіреді. Осылайша үнсіз де сипауға болады. Сізге және балаңызға ыңғайлы сипау әдісін таңдаңыздар.

2. Балаға жанына бататын сезімдерді еңсеруге үйретіңіз:

Кез-келген сезім уақытша екенін және өтіп кететінін айтып беріңіз. Егер жанға батса, жағымсыз болса, мұңайса, кішкене шыдау керек, мысалы, 10 дейін санауға, жараны 5 рет үрлеуге болады, т.б.

3. Ойлану: осындай жайт орын алмауы үшін нені басқаша істеуге болар еді?

Бала сабырға келген соң, осы сұрақты қойыңыз. Ықтимал шешімдерді бірге іздеп көріңіздер. Жауап іздейтін ойынға айналдырыңыз.

Ересектердің өзі осы ережелерді өздеріне қатысты қолдана бастап, кейін балаға үйретуі маңызды.

МАҚТАУ. КӨМЕК. ҚОЛДАУ.

БАЛАНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН БАСҚАРУҒА КӨМЕКТЕСЕТІН ҚҰПИЯЛАР

3.1

1. ДҰРЫС МАҚТАҢЫЗ

Үш маңызды ережені ұстаныңыз:

* Нені **көріп тұрғаныңызды** сипаттаңыз: әдемі әріптер, таза киім, жинақы үстел, т.б.

* Соған байланысты **нені сезіп тұрғаныңызды** сипаттаңыз: қуаныш, шаттық, рақат, қанағаттану, т.б. — тек ұнамды сезім!

* Баланың мақтауға лайық мінез-құлқын аталмыш жағдайда көрсеткен **қасиетін білдіретін сөзбен** қорытындылаңыз: ұқыптылық, тәртіптілік, шыдамдылық, ынталылық, шапшаңдық, ептілік, тапқырлық, т.б.

Есіңізде болсын: мақтау ұнамды қасиетті нығайтуы және дамуға ынталандыруы тиіс.

2. КӨМЕКТЕСІҢІЗ

Көмек — ең алдымен **ҚОЛҒАБЫС ЕТУ**, бала мен ата-ананың **БІРГЕ** әрекет етуі: бала істейді, ал ересек адам қалай шешім табу керек екенін айтып отырады. Ересектер көбінесе баланың **ОРНЫНА** істей салады (солай тезірек, жүйке азырақ тозады, т.б.).

Бұл баланың **өзін төмен бағалауына**, өзіне деген сенімділігін және ынтасын жоғалтуға («Мен жолым болмайды», «Менің қолымнан келмейді»), әлемді жағымсыз кейіпте қабылдауға және арқа сүйеушілік ұстанымы («Бәрін менің орныма істей салады») қалыптасуына апарады. Нәтижесі: қыңырлық, айла-шарғы жасау, үй тапсырмасын әдейі кеш орындау, т.б.

Балаға **өмірлік дағдыларды өз бетінше игеруге** мүмкіндік беріңіз, өзіңіз тек қалай істеуге болатынын айтып отырыңыз және жаңа дағдыны меңгеруге көмектесіп отырыңыз. Бәрі тез және бірден бола кетпейді, бірақ, нәтижесін көресіз — бала күрделі істерді өз бетінше атқара бастайды.

МАҚТАУ. КӨМЕК. ҚОЛДАУ.

БАЛАНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫН БАСҚАРУҒА КӨМЕКТЕСЕТІН ҚҰПИЯЛАР

3.2

1. ҚОЛДАУ КӨРСЕТІҢІЗ

Біз қолдауды көбінесе іс-әрекетті мақұлдаумен немесе сезімдерді теріске шығарумен шатастырамыз. Баланың: «Марат маған қалам лақтырды, ал мен оны итеріп жібердім» деген шағымына біз: «Дұрыс істепсің, қалам лақтырған қандай болатынын көрсін» деп, істеген ісін мақұлдау арқылы ұнамсыз қылықты нығайтамыз; бала қиын тапсырманы орындай алмай жылағанда біз: «Жылама, бұл - оңай тапсырма» деп, сезімдерін көрсетуге тыйым саламыз.

Қолдау білдіру үшін келесі ережелерді ұстаныңыз:

- * Бірігуді қолданыңыз: «Біз істей аламыз», «Кел, қалай істеу керек екенін бірге шешейік».
- * Түсіндіруді қолданыңыз: «Басқа біреуді итеру қауіпті болуы мүмкін».
- * Баланың сезімдеріне ортақтасыңыз: «Саған біреу бірдеңе лақтырса, әрине, көңіл-күйің түседі».
- * Ақыл үйретудің орнына өз тәжірибеңізбен бөлісіңіз: «Мен кішкентай болғанда, мен де есеп шығаруды бірден үйреніп кеткен жоқпын».
- * Басқа балалармен салыстырмаңыз – баланы тек өз жетістіктерімен ғана салыстырыңыз: «Екі есепті шағыра алдың ғой, онда басқаларын да шығара аласың».
- * Көмектесуге дайын екеніңізді айтыңыз: «Мен жаныңдамын, менен кез-келген уақытта көмек сұрай аласың».
- * Дұрыс мақтаңыз.

Сонда қолдау балаға тірек болады, өз-өзіне сенімділік береді және баланың өміршеңдігін сақтайды.

Балаға қолдау және көмек

**Қарым-қатынас үшін
ұсынылмайтын
тіркестер:**

- Мен саған мың рет айттым...
- Қанша рет қайталау керек...
- Сен осы не туралы ойлайсың...
- Мұны да есте сақтау қиын ба...
- Сен бара бара..... болып барасың
- Сен де дәл сол сияқты,...
- Мазамды алма, менің уақытым жоқ...
- Неге Әсел (Арман, Жәния және т. б.) осындай, Ал сен-жоқ...

**Қарым-қатынас үшін
ұсынылатын
тіркестер:**

- Сен менің ақылдым, әдемім (және т.б.).
- Сенің менде бар болғаның қандай жақсы.
- Жарайсың.
- Мен сені өте жақсы көремін.
- Сен мұны қалай жақсы жасадың, маған да үйретші.
- Рахмет, Мен саған өте ризамын.
- Егер сен болмасаң, мен ешқашан мұны жасай алмас едім.